

Naslednje jutro, 24. aprila, so po dveh nočeh, ki so jih prespali na Severnem tečaju oziroma tik ob njem, pospravili šotore, okoli poldne je priletel helikopter in jih v eni uri prepeljal v pravi bazni tabor, imenovan (verjetno zato, da bi bilo slišati bolj toplo in južnjaško) Borneo, kakšnih 150 kilometrov južno od Severnega tečaja, od tod pa še isti dan na Srednji otok in od tam s transportnim letalom v Hatango. Tri dni so tam čakali na letalo, da jih je odneslo v pravo civilizacijo, v Moskvo, od koder se je Stane Klemenc zadnji aprilski ponedeljek vrnil v Ljubljano.

Vsi, ki so kdaj hodili po Arktiki in po Antarktiki, vedo, da

je Antarktika prava celina, ki je do ljudi mnogo prijaznejša od gmote ledenih plošč, imenovane Arktika: na jugu Zemlje je mnogo bolj suho podnebje, tam je veliko ravnih površin, na severu nemirni ocean premeta ledene plošče sem ter tja, tam je zaradi velikan-skih morskih prostranstev vsenaokrog tudi mnogo bolj vlažno podnebje, naposled pa so nevarni še lačni beli medvedi. Vendar na zemeljski krogli ni tako nevarnega in težko dosegljivega predela, da se vanj ne bi podali pustolovski raziskovalci in popotniki. Z ene od takih pustolovščin se je konec aprila vrnil Ljubljančan (iz Bohinja) Stane Klemenc.

DIPL. INŽ. ARH., KONZERVATOR, ALPINIST, GORSKI REŠEVALEC, ČASTNI PREDSEDNIK PZS

VLASTO KOPAČ IN NJEGOVIH 85 LET

MARJAN OBLAK

Rodil se je 3. junija 1913 v Žireh.

Pošten in vzravn in svojem poklicu, predstavnik zavedne in napredne generacije tako v študentskih letih kot v poklicu, narodu zvest v vojnih in povojnih časih, ki so jih spremljali težki dnevi pravičnih odločitev, vedno čuteč za govorico narave in njeno skladnost z realnimi potrebami naše dostikrat nasilne civilizacije. **Vlasto Kopač** je človek narave: kot alpinist, učitelj in vzornik – vedno in ob vsakem času.

Prijatelj vsakomur, ki v srcu dobro misli, zato je po vojni sprejel funkcijo predsednika Planinskega društva Ljubljana-Matica in se posvetil obnovi požganih in opustošenih planinskih postojank. Od zime 1946 do jeseni 1947 je bil predsednik Odbora za planinstvo in alpinistiko pri Fizikulturni zvezi Slovenije. V tej funkciji je udeležan organizacijske in vzgojne oblike alpinističnih odsekov in Gorske reševalne službe ter vodil prvi alpinistični tečaj.

Leta 1940 je bil v petčlanski zimski alpinistični odpravi Akademске skupine SPD v Durmitor, kjer je s **Cenotom Malovrhom** opravil prvenstveno prečenje Bezimenega vrha in prvi zimski pristop na Bobotov Kuk in Savin Kuk. Z opisom tega prečenja je nastopil v Planinskem vestniku; v njem je v naslednjih letih objavil prek 20 člankov, med njimi »Pomenki na poseki«, »Obledede podobe iz Grintovcev«, »Trem tovarišem«, »Krajevna imena v Grintovcih« in vrsto risb. Izdelal je prvi povojni karti Julijskih in Kamniških Alp s Karavankami.

V Grintovcih so nastale njegove prvenstvene plezalne smeri v zahodnih stenah Grintovca, Štruce, Turske gore in Vežice, v vzhodni steni Kalške gore, največ v navezah s **Karлом Tarterjem** in **Urošem Bašem**. S **Karлом Tarterjem** in **Borisom Režkom** je opravil prvenstvene zimske vzpone na Kalški Greben po jugozahodnem grebenu Planjave, grebensko prečenje Brane, Dolge stene Grintovca, z **Bojmirom Filipičem** in **Emilom Babinekom** vzpon po Tschadovi smeri v

Inž. arh. Vlasto Kopač

severni steni Turske gore, z **Darom Dolarjem** po severozahodnem grebenu Kočne, s sestopom v Kamniško Bistrico, in vmes ponavljal stare plezalne smeri. Ko sta fašistična Italija in nacistična Nemčija leta 1941 zasedli Slovenijo, se je vključil v organiziran odpor proti zavojevalcem in prevzel odgovorno delo v centralni tehniki KPS, v njenem grafičnem in dokumentnem sektorju. Bil je glavni opremljevalec in ilustrator ilegalnega narodnoosvobodilnega tiska v okupirani Ljubljani, ilustriral je in opremil z naslovnimi stranmi »Delo«, »Slovenskega poročevalca«, »Mladino«, »Narod v ječi«, »Našo ženo«, »Delavsko enotnost«, »Slovenski zbor-

nik 1942« in vrsto brošur. Ko je padla v roke okupatorske policije zadnja ilegalna tiskarna KPS, tiskarna Toneta Tomšiča ob glavni upravi okupatorske policije v Šubičevi ulici, je izdelal miniaturno pesmarico borbenih pesmi s 26 ilustracijami. Izdala in razmnožila jih je na ozalidnem papirju okrožna tehnika KPS. V dokumentni tehniki KPS pa je ob tekočem delu izdelal tudi zadnjo italijansko »Carta di identita« z vodnim tiskom, največji dosežek dokumentne tehnike, ki je omogočala gibanje in reševala življenja ilegalcem in tistim, ki jih je iskala okupatorska ali domobranska policija.

Oktobra 1943 ga je na cesti aretirala domobranska politična policija in ga izročila Nemcem, ki so ga v začetku januarja 1944 odpeljali skupaj z okoli 700 aretiranimi in zaprtimi svobodoljubnimi Slovenci v koncentracijsko taborišče Dachau.

V taborišču je dobil delo v taboriščni knjigovoznici, kjer je skrivaj risal prizore iz življenja in umiranja v tem zloglasnem nacističnem taborišču. Njegove risbe so sedaj v Muzeju novejšje zgodovine v Ljubljani.

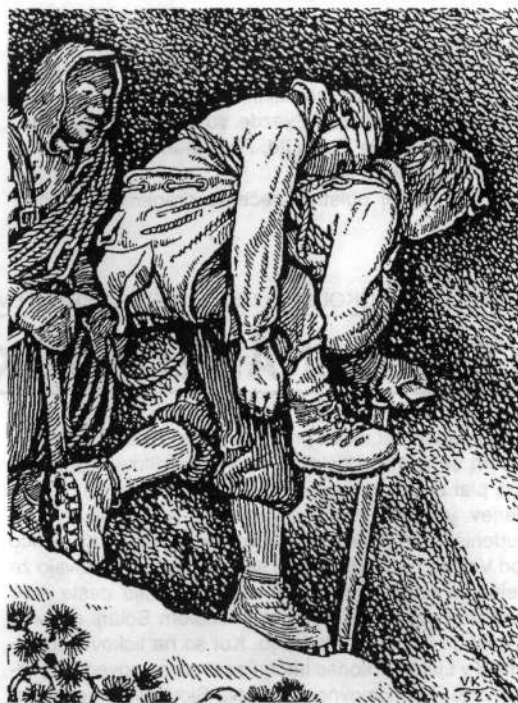
Preživeti koncentracijsko taborišče Dachau, reševati življenja, kolikor se jih je sploh še dalo rešiti, oziroma tolažiti z odločno besedo narodnega ponosa in skrivoma narisati več desetih risb iz življenja in umiranja v taborišču, vse to mu je po vrnitvi v domovino pomenilo podarjeno življenje, ki ga je v skrbi za razvoj alpinizma in Gorske reševalne službe opravljal z veseljem, saj je ta služba resnično reševala življenja in človeške stiske v gorskem svetu.

Po koncu vojne je delal v projektivi Ministrstva za gradnje, oktobra leta 1947 pa se je kot obtoženec znašel na montiranem političnem dahauskem procesu, bil naslednje leto obsojen na smrt z ustrelitvijo, takoj zatem pa pomiloščen na 20 let zapor. Po štirih letih in pol so ga iz zapora pogojno izpustili, vendar je bil šele v sedemdesetih letih – enako kot drugi obsojenci s teh procesov – popolnoma rehabilitiran in torej oproščen vsake krivde.

Že leta 1956 je dobil honorarno zaposlitev v referatu za spomeniško varstvo okraja Ljubljana, pozneje je postal ravnatelj Zavoda za spomeniško varstvo Ljubljane in na tem delovnem mestu ostal do upokojitve leta 1969.

Kot sodelavcu arhitekta **Jožeta Plečnika**, predvsem pri postavitvi takega osrednjega ljubljanskega pokopališča Žale, kakršnega poznamo zdaj, in kot človeku s poslušom do narave in kulturne dediščine v njej mu je kot strokovnjaku na tem delovnem mestu uspelo ohraniti več pomembnih spomenikov in krajinskih predelov. V ta opus spadajo predvsem Velika planina, dolina reke Krke in Zaplana. S planinskim očesom je Veliki planini ohranil njeno naravno prvobitnost, ko je načrtoval in vodil gradnjo počitniških naselij na Veliki planini, za kar je izdelal urbanistični in naravovarstveni program. Oblikovanje arhitekturnih objektov na tem območju je izpeljal iz pastirskega stavbnega izročila, se pravi iz avtohtone arhitekture Velike planine.

Vlasto Kopač je med drugim načrtoval spominski steber padlim gornikom – partizanom v Kamniški Bistrici, spominski kompleks talcev v Žirovnici in spomenik

Preden so slovenski gorski reševalci pri nas začeli uporabljati za prenos ponesrečencev Grammingerjev sedež, so ponesrečene iz gorā nosili tako, kot je na perorisbi leta 1952 (v zaporu!) upodobil Vlasto Kopač: nahrbtnik so na straneh razparali, posadili vanj ponesrečenega, reševalec si ga je naložil na rame, drugi reševalec pa je ranjenca privezal na nosača. Na tej perorisbi naj bi bila kot nosač in drugi reševalec upodobljena Joža Čop in Boris Režek. Risbo je V. Kopač narisal za GRS Jesenice.

padlim Trentarjem. Tudi pas ob žici okupirane Ljubljane z nad sto spominskimi stebri in šestimi spomeniki ob ljubljanskih vpadnicah je njegovo delo. Poleg teh je načrtoval še nekaj desetih spominskih obeležij in spomenikov NOB.

Oblikoval in postavil je številne stalne zbirke in občasne razstave, med njimi: v muzeju taborišča Ravensbrück, v muzeju internirancev in zapornikov v Brestanici, v muzeju Tomaža Godca v Bohinjski Bistrici, občasne razstave ob jubilejih Planinske zveze Slovenije, Gorske reševalne službe in ob zasedanju mednarodne organizacije IKAR na Bledu in v Bovcu. Za spomenik štirim srčnim možem v Bohinju je načrtoval ureditev okolice in postavitev **Batičevega** spomenika. Oblikoval je prapore za Planinsko zvezo Slovenije, Gorsko reševalno službo, PD Ljubljana-Matica, PD Škofja Loka, PD Tržič, Združenje gorskih vodnikov PZS, PD Špik in izdelal številne osnutke jubilejnih, društvenih in častnih planinskih značk, priznanj in plaket. Ne nazadnje je opremil tudi mnogo knjig in publikacij; iz leta 1938 izvirata znani propagandni grafiki »Slovenci, združimo in branimo se« in proti Hitlerjevski »V tem znamenju boš zasužnjen«. Leta 1940 je s tušem narisal panoramsko risbo »Razgled z Grintovca«, ki jo je izdala Akademsko skupina SPD na ljubljanski univerzi. Slovenska imena na Koroškem delu pano-

rame mu je z vrha Grintovca pomagal določiti **Rudolf Badjura**. Opremil je še **Prežihov** potopis »Od Kotelj do Belih vod«, **Poličevo** »Veselo pomlad«, »Veliko planino« **Toneta Cevca**, zbornik »Dachau«, »Junaško Ljubljano«, **Torkarjevo** »Zvezde so strjene kaplje krvi«, monografijo **Vide Fakin** itd. Pisal je in objavljajl risbe v Planinskem vestniku.

Kaj naj ob tej obletnici rečemo dragemu jubilaru?

Predvsem se mu moramo zahvaliti za vloženo delo v naš gorski svet in v našo planinsko literaturo, skratka, v planinstvo. Naša zahvala je združena z najboljšimi željami za njegovo zdravje: da nam bo vsaj z nasveti in sugestijami lahko na podlagi bogatih življenjskih izkušenj svetoval in oplenil naša hotenja.

Vso srečo z najboljšimi željami Tebi in Tvojim dragim, ki so Ti dajali moč in pogum v najtežjih dneh!

VARSTVENIKI OKOLJA IN CESTARJI, PODPRTI Z EVROPSKIM DENARJEM, NE PRIDEJO SKUPAJ

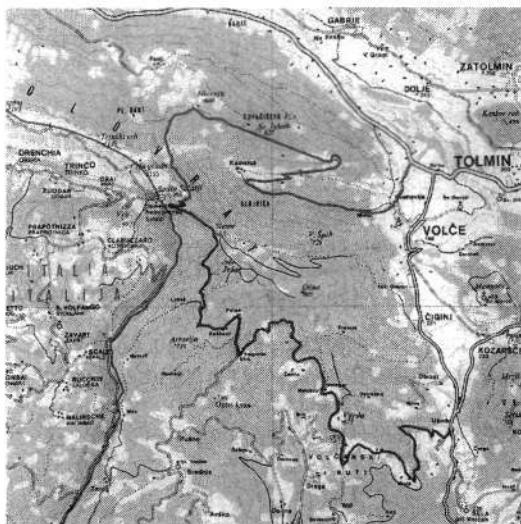
OGROŽENA LEDENIŠKA DOLINA KAMENCA

Dobesedno pet minut pred dvanajsto so ekologi, predvsem še iz Prirodoslovnega društva Slovenije, začeli biti plat zvona: pred opustošenjem gradbenikov – cestarjev je treba rešiti edinstveno, najjužnejše ležečo ledeniško preoblikovano dolino v Sloveniji, Kamenco pri Volčah na Tolminskem, skozi katero nameravajo že letošnje pomladanske dni začeti gradnjo ceste med Volčami oziroma Tolminom in sedlom Solarji oziroma Dreko in Beneško Slovenijo. Kot so na tiskovni konferenci v Ljubljani konec letošnjega marca povedali predstavniki Prirodoslovnega društva Slovenije, »nepotrebno gradnjo podpirajo celo s sredstvi iz programa Phare, čeprav celovite presoje vplivov na okolje niso opravili, v lokacijskem postopku pa so prezrli tudi stališča stroke«.

GRADNJA CESTE Z DENARJEM PHARE

Kot so povedali na tej tiskovni konferenci, hoče Ministrstvo za okolje in prostor s pomočjo Evropske zveze oziroma programa Phare zgraditi nepotrebno novo cesto po strmem severnem pobočju doline Kamence, najjužnejše in najnižje ležečo ledeniško preoblikovano dolino v Republiki Sloveniji. Dejali so, da gradnja nove ceste ni upravičena, saj bi bilo bolj smiselno obnoviti sedanjo cestno povezavo, ki je le za dobre tri kilometre daljša od na novo načrtovane. Sedlo Solarje na slovensko-italijanski meji, kjer je tudi mejni prehod, in Volče pri Tolminu že sedaj povezuje okoli 13 kilometrov dolga makadamska cesta, ki poteka skozi Kušcarje in druge zaselke ter skozi naselje Volčanski Ruti, demografsko izjemno ogroženo obmejno območje, ter se v Ušniku le nekaj kilometrov od Volč pri Tolminu priključi na magistralno cesto Nova Gorica–Bovec, ki že zdaj poteka skozi Volče. Kot so povedali naravovarstveniki, obnova te ceste ne bi ogrozila Kamence, asfaltiranje pa bi po njihovem mnenju izboljšalo življenjske razmere v teh krajih.

Kot so dejali, so ustanove za varstvo narave in naravne ter kulturne dediščine nasprotovale spremembi in dopolnitvi občinskega plana s cesto Volče–Solarji skozi dolino Kamence, vendar je Občina Tolmin to cesto vnesla v prostorski plan, ne da bi temeljito pretehtala druge možnosti. Upravičenosti ceste po besedah naravovarstvenikov niso preučili niti glede na predvideno

Cestni povezavi med Volčami in Solarji: zgoraj nova načrtovana cesta skozi Kamenco in prek Kolovrata, spodaj obstoječa slaba cesta, katere obnova bi bila cenejša od gradnje popolnoma nove ceste.

število vozil, kar bi morali podpreti z ekonomsko študijo o prometu. Niti celovite presoje vplivov na okolje menda niso opravili.

Na tiskovni konferenci v Ljubljani je bilo večkrat poudarjeno, da je dolina Kamence izrazita ledeniško preoblikovana dolina, zajedena v jugovzhodni del predalpskega pogorja Kolovrata. Temeljni pečat ji je vtisnil soški ledenik, ki se je vanjo stekal med zadnjo polednitvijo pred 25.000 leti. Takrat se je ledenik spustil daleč proti jugu in prav dolina Kamence leži med slovenskimi ledeniško preoblikovanimi dolinami najjužnejše, pa tudi na najnižji nadmorski višini. Razčlenjeno dno se razteza od 220 do 550 metrov nad morjem, obod pa med 300 in 1115 metri. Soimenski potok si je v ledeniške nanose, pobočni grušč in skalno podlago izdolbel različno globoko strugo, v kateri se voda prebija preko plasti volčanskih ploščatih apnencev, raznobarnih peščenjakov, podornega skalovja in drugih kamnin ter ustvarja slikovite sopote s tolmuni, skakalnici in brzice.